

УДК 37+001:069(477.86)

**НАУКОВО–ОСВІТНІ МУЗЕЇ
ІВАНО–ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ***SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL MUSEUMS
OF IVANO–FRANKIVSK REGION***Данилюк І. Ю.,**аспірант кафедри туризмознавства і
краєзнавства, Прикарпатський
національний університет ім. Василя
Стефаника (Івано–Франківськ, Україна),
e–mail: ihordanyliuk888@gmail.com**Danylyuk I. Yu.,**postgraduate student of the Chair of Tourism
Studies and Local Lore, Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University (Ivano–Frankivsk, Ukraine),
e–mail: ihordanyliuk888@gmail.com

Проведено аналіз типології музеїв на Прикарпатті. У даній публікації основна увага приділяється науково–освітнім музеям Івано–Франківської області. Описана історія становлення та коротка характеристика музеїв області даного типу. Основна увага приділена великим музейним комплексам, які працюють на території регіону. Охарактеризовано музеї науково–освітнього типу не лише міста Івано–Франківська, але і області загалом.

Ключові слова: музеї, музейний рух, Гуцульщина, Бойківщина, типологія, класифікація, розвиток.

The article briefly describes the typology of museums in general. This publication focuses on scientific and educational museums in the Ivano–Frankivsk region. The history of formation and a brief description of the museums of the region of this type are given. The main attention is paid to large museum complexes, but there are also small museums. The museums of the scientific and educational type are characterized not only in the cities of Ivano–Frankivsk, but also in the oblast as a whole.

Keywords: museums, museum movement, Hutsulshchyna, Boykivshchyna, typology, classification, development.

Розвиток музеїв і музейного руху в Україні розпочався ще в XIX ст. Однак лише із здобуттям незалежності Україною в 1991 р. музейний рух у державі перейшов на якісно новий рівень: почали створюватися вузько спеціалізовані музеї, відкривалися заклади історичного, художнього, літературного спрямування.

Мережа музеїв в Україні формується на основі усталеної в українському музеєзнавстві наукової класифікації, яка остаточно склалася в повоєнні роки XX ст. Відповідно до неї, усі українські музеї розрізняють за типами і профілями.

Тип музею визначають за його суспільним призначенням, метою діяльності. Розрізняють три види музеїв:

1) науково–освітні, або публічні. Вони відкриті для широкого кола громадян та гостей України, їх у нашій області найбільше. Це, наприклад, Івано–Франківський краєзнавчий музей, Літературний музей Прикарпаття, Музей визвольних змагань Прикарпатського краю;

2) науково–дослідні, або академічні, які призначені для спеціалістів. Їх створюють при академіях, науково–дослідних інститутах. Це своєрідні наукові лабораторії (наприклад, меморіальний комплекс «Дем'янів лаз»);

3) навчальні, які призначені для учнів і студентів. Їх організують при школах, середніх спеціальних

і вищих навчальних закладах з освітньою метою. Наприклад, музей «Освіта Прикарпаття» в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», археологічний музей при факультеті історії, політології і міжнародних відносин названого ВНЗ [4, с. 60].

Таким чином, відповідно до типології музеїв Івано–Франківської області поділяються на види і підвиди. У підрозділі ми охарактеризуємо розвиток науково–освітніх, тобто публічних музеїв.

Одним із відомих музеїв Івано–Франківська є «Освіта Прикарпаття». Його створено в 1980 р. в Івано–Франківському державному педагогічному інституті. Це був один із перших музеїв такого профілю в Україні. Ідея його формування належала ректорові інституту, професорові Олександру Устенку та доцентів кафедри історії УРСР Ярославу Мельничуку. Ключову роль щодо налагодження його діяльності здійснили Ярослав Мельничук та перший директор музею, нині заслужений працівник культури України, кандидат історичних наук, доцент ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» Богдан Гаврилів. В організації роботи музею багато зроблено кандидатом педагогічних наук, доцентом Іваном Прусом. Активну участь у створенні музею взяли викладачі та студенти інституту, вчителі шкіл області, які офірували цінні експонати, матеріали з історії освіти на Прикарпатті. Тематико–експозиційний план був складений завдяки працівникам Івано–Франківського краєзнавчого музею. Постійну допомогу щодо оформлення інтер'єру музею та його експозиції надає Інститут мистецтв, зокрема викладачі та студенти художнього відділення [5, с. 2].

За час існування музею в ньому побувало понад 120 тис. відвідувачів, проведено майже 10 тис. екскурсій, організовано близько сотні тематичних виставок. Музей допомагає створювати громадські і шкільні музеї, консультує викладачів університету, вчителів, студентів та учнів про становлення освіти на Прикарпатті, веде активну пошукову, науково–дослідницьку та популяризаторську діяльність. На його базі здійснюють наукову роботу викладачі та студенти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» та інших навчальних закладів області. Тематичні та ювілейні виставки, що постійно тут мають місце, привертають увагу відвідувачів. У 1983 році Постановою Колегії Міністерства культури УРСР музею присвоєно звання «народний». Він входить у туристичний маршрут «Музейне коло Прикарпаття», співпрацює з Педагогічним музеєм України НАПН України [18].

Експозиція музею складається з двох розділів:

– Освіта на Прикарпатті з часів Київської Русі до сьогодення.

– Історія становлення та розвитку ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника».

Розділи поділяються на підрозділи, що розкривають історію шкільництва та освіти на території

нашої області на різних етапах історичного розвитку краю.

На експозиційній площі Музею розміщено понад тисячу експонатів. Значна частина з них є оригінальними, а окремі – унікальними. У фондах зберігаються сотні документів, фотографій, книг та інших пам'яток історії розвитку освіти на Прикарпатті. Тільки основний фонд музею налічує близько трьох тисяч експонатів [18].

У музеї постійно відбуваються тематичні та ювілейні виставки, що присвячені визначним датам з життя нашого краю та відомим педагогам, проводяться наукові конференції, семінари, зустрічі з ветеранами педагогічної праці, учителями.

Не меншу значущість має Івано–Франківський краєзнавчий музей, який акумулює велику кількість відділів і філій.

Музей створено 1 травня 1940 р. Спершу він знаходився за адресою м. Івано–Франківськ, вул. Галицька, 7. Із 1958 р. заклад розміщено в будівлі Івано–Франківської ратуші, яку капітально відремонтували [5, с. 3].

Відділи музею:

– Літературний музей Прикарпаття (м. Івано–Франківськ, заснований у 1986 р.);

– Історико–краєзнавчий музей «Гуцульщина» (смт. Верховина, відновлений у 2004 р.);

– Хаґа–граждаХаруків (с. Криворівня, заснована в 1978 р.);

– Музей Михайла Грушевського (с. Криворівня Верховинського району, створений у 2002 р.);

– Літературно–меморіальний музей Івана Франка (с. Криворівня Верховинського району, створений 1953 р.);

– Літературно–меморіальний музей Леся Мартовича (с. Торговиця Городенківського району, відкритий у 1971 р.);

– Історико–краєзнавчий музей Олекси Довбуша (смт. Печеніжин Коломийського району, створений у 2004 р.);

– Історико–краєзнавчий музей Олександра Феданка (смт. Солотвин Богородчанського району, створений у 2001 р.) [5, с. 2].

Окрім того, музей має значну кількість експозицій, що знайомлять відвідувачів з історією, природою, культурою Прикарпатського краю, а також розкривають особливості культури і побуту Бойківщини, Гуцульщини і Прикарпатського Опілля.

У музеї зберігаються експонати природничі, історичні, нумізматичні, етнографічні, археологічні, палеонтологічні, філателістичні. У фондах є документи, стародруки XVII–XVIII ст., ікони, зброя, живопис, графіка XIX–XX століть, унікальні експонати – археологічні предмети X–XI ст. з кургану Галичина могила в с. Кринос, галицькі ікони XIII ст., вироби зі срібла (техніка зерні) XII–XIII ст., скульптури Й. Пінзеля (XVIII ст.) тощо [1, с. 3].

Важливий внесок у розвиток музейної справи Прикарпаття зробив Літературний музей, який є окрасою Івано–Франківського музеєзнавства.

Літературний музей Прикарпаття відкрито 16 травня 1986 р. Експозиція розповідає про розвиток літературного процесу від найдавніших часів до сьогодення. Львівські стародруки XVII ст., рукописи, особисті речі письменників різних часів, про які йдеться в експозиції музею, прижиттєві видання творів Івана Франка, Богдана Лепкого, Василя Стефаника, Леся Мартовича, Марка Черемшини, Наталії Кобринської, Михайла Яцківа, Ольги Дучимінської та інших письменників, матеріали про діяльність Станіславського літоб'єднання та обласної організації Національної спілки письменників України – найцінніші експонати музею [18].

Підтримує музей робочі стосунки з письменниками та культурно–просвітницькими діячами Української діаспори США та Канади, Великої Британії та Словаччини, з письменниками Узбекистану, Румунії та Польщі.

Отже, музей не лише поповнює свої фонди стародруками і виданнями минулих століть, але й активно співпрацює з сучасними літературознавцями краю, колекціонує їхні видання і роботи. Наявність такого музею в регіоні свідчить про ерудованість і любов до мистецтва його мешканців.

Наступним музеєм, який можна віднести до науково–освітніх, є музей Визвольних змагань Прикарпатського краю.

У ньому представлені документальні, речові матеріали, що охоплюють період від XI до XX ст. і висвітлюють події визвольної боротьби жителів Прикарпатського краю за незалежність України. Експозиція музею розташована в чотирьох залах [18].

У фондах є цінні документи, які засвідчують боротьбу Легіону січових стрільців, УНР, ЗУНР, ОУН, повстанської армії за державну незалежність України.

Наявність такого музею допомагає країнам і гостям рідного Івано–Франківська зберігати пам'ять про історію Прикарпаття, не забувати героїв і їхні подвиги, що зумовили незалежну Україну.

Івано–Франківський державний історико–меморіальний музей Олекси Довбуша відкрито у вересні 1995 р. Експозиція створена з найцікавіших історичних матеріалів часів опришківського руху та мистецьких творів, присвячених народному месникові Олексі Довбушу. В основі експозиції музею – приватна колекція директора музею, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча України Володимира Грабовецького. Дослідник майже 45 років збирав матеріали, пов'язані з життям і діяльністю Олекси Довбуша [3].

Олекса Довбуш – легендарний герой Карпат, один із ватажків опришківського руху, що боровся за визволення селянства. У музеї демонструються документи та наукові праці про опришківський рух на Прикарпатті, легендарна сокирка Довбуша, яку два століття зберігали нащадки свідків загибелі опришка [13, с. 106].

Обґрунтовано матеріали, що розкривають соціально-економічні передумови піднесення опришківського руху під проводом Олекси Довбуша; письмові документи, карти, схеми, а також малярські та скульптурні зображення, що ілюструють становище Галичини в першій половині XVIII ст.

Музей мистецтв Прикарпаття є скарбницею образотворчого мистецтва краю. Його збірка, започаткована в 1980 р., охоплює унікальні пам'ятки галицького іконопису й барокової скульптури, творчість класиків західноукраїнського малярства: Корнила Устиновича, Івана Труша, Ярослава Пстрака, Юліана Данькевича, Олекси Новаківського, Осипа Сорохтея, Олени Кульчицької; роботи українських художників другої половини XX ст., а також твори польських, австрійських, німецьких та італійських майстрів XVIII – XX ст. У музеї зберігається велика колекція сучасної зарубіжної графіки, подарованої з виставок Міжнародного бієнале «Імпреза». Народна творчість представлена різними видами декоративно-вжиткового мистецтва Гуцульщини, Бойківщини, Покуття, Опілля. Чинний експозиційний зал розташований у найдавнішій архітектурній споруді міста – ренесансному Колегіальному костелі XVII ст. на майдані Митрополита Андрея Шептицького. Для огляду виставлена найбагатша частина музейної збірки: іконопис краю XV – XIX ст.; твори барокової пластики Томаса Гуддера, Конрада Кутченрайтера, Йоана-Георгія Пінзеля, Матвія Полейовського, Діонеза Станетті; картини братів Унтербергів; старовинні церковні книги, видані у Львові, Почаєві, Уневі [14, с. 16].

Важливим історико-краєзнавчим музеєм є «Герої Дніпра». Він був відкритий 2 серпня 1966 р. як музей бойової слави сформованої на початку серпня 1941 р. в районі м. Ніжина 38-ї загальновійськової армії, доля якої нерозривно пов'язана з Україною (пройшла з боями територією 12 областей, брала участь у звільненні Прикарпаття від німецько-фашистських загарбників). У складі її частин і з'єднань довелось воювати і тисячам жителів нашого краю, багато з яких склали голови на дорогах війни [16].

15 лютого 1984 р. колегія Міністерства культури України присвоїла музею звання «народний», а 9 травня 1984-го він отримав назву «Герої Дніпра» на відзнаку однієї з найяскравіших сторінок бойового літопису 38-ї армії – подвигу її бійців і командирів під час форсування Дніпра і визволення столиці України [18].

Експозиція музею займає 640 м², а експонатний фонд налічує понад чотири тисячі одиниць. На стендах, подіумах, у вітринах розміщено тисячі експонатів періоду Другої світової війни: бойові знамена військових частин (до речі, дві з них – 226-та Глухівська-Київська Червонопрапорна та 70-та гвардійська Глухівська шестиорденоносна стрілецькі дивізії – брали безпосередню участь у звільненні Прикарпаття), зброя, нагороди, особисті речі, документи, фотографії, листи з

фронту, предмети спорядження й побуту бійців і командирів [18].

Значну частину експозиції займають зразки стрілецької та артилерійської зброї. Привертають увагу відвідувачів також виставлені в експозиції численні оригінали газет, листівок. Уже на початку експозиції в одній із вітрин – газети перших воєнних днів, де можна прочитати повідомлення Радянського інформбюро про героїчний подвиг воїнів зенітної батареї лейтенанта Олексія Муравйова, які збили на підступах до тогочасного Станіслава в перші хвилини війни два ворожі бомбардувальники, а протягом наступних семи днів – ще п'ять [18].

Тут також є розповідь про героїзм бійців-прикордонників окремої Коломийської комендатури під командуванням майора Р. Філіпова, які першими зустріли ворога на прикарпатській землі, про льотчика, молодшого лейтенанта Леоніда Бутеліна, який таранив у небі над Галичем німецький літак [16].

Важливим чинником розвитку регіонального музеєзнавчого руху є створення музеїв у районах і містах області. Цікавим, на нашу думку, є музей історії міста Болехів, який засновано 28 листопада 1967 р. краєзнавцем Романом Теодоровичем Скворієм. Організація музею почалася з підготовки до 40-річчя від дня смерті Наталії Кобринської, що припало на січень 1960 р. Перший осередок музею – краєзнавчу кімнату – було відкрито при бібліотеці в 1964 р. [18].

У 1970 р. музей здобув звання народного. Про краєзнавчу роботу музею з'явилися публікації в газеті «Літературна Україна», в «Українському історичному журналі», журналі «Українська мова і література в школі», у районній та місцевій пресі.

У 1987 р. ухвалено рішення про переорієнтацію краєзнавчого музею в музей історії міста. Він набув певної популярності, про що свідчили факти нових унікальних надходжень для експозиції. Так зі Стрия було передано ноти, написані рукою Теофіла Кобринського на емігрантську пісню із штампом самої Наталії Кобринської. Було одержано фрагменти рукописних богослужбових книг XVII ст. із монастиря і церкви с. Довжки, а також цикл фотографій з періоду перебування в Болехова українського скульптора Михайла Черешньовського (1939–1944), митрополита Андрея Шептицького (1909 р.).

14 квітня 1999 р. за наказом Управління культури Івано-Франківської облдержадміністрації музей став державним [10, с. 35].

Музей розміщено у шести залах. Експозиція складається з таких розділів:

- «Історія міста Болехова»;
- «Бойківська світлиця»;
- «Розвиток промисловості, освіти і культури в 20–30-х роках XX ст.»;
- «Друга світова війна, жертви фашистської і більшовицької окупації»;
- «Національне і духовне відродження нашого краю»;

– «Боротьба українського народу за утвердження своєї державності».

У підвальному приміщенні музею знаходиться меморіал–катівня НКВС, що діяла протягом 1944–1947 років. На стінах підвалу збереглися автентичні написи ув'язнених того часу [20, с. 350].

2005 р. було проголошено роком Наталії Кобринської в Болехові. 16 жовтня 2005 р. відкрито нове приміщення з експозицією про відому галицьку письменницю, громадську діячку, яке містить такі розділи:

- «Белелуя»;
- «Болехів у часи Наталії Кобринської»;
- «Наталія Кобринська в колі сучасників»;
- «Меморіальний куток»;
- «Болехів вшановує пам'ять про письменницю»;
- «Наталія Кобринська та Січове стрілецтво»;
- «Наталія Кобринська та Іван Франко» [18].

Приватний музей відкрито Романом Кумликом 7 січня 2000 р. і розташовано в родинному будинку. Господар збирав матеріали протягом 30 років. Це предмети побуту, давній гуцульський одяг, знаряддя праці, грошові знаки різних часів та багато цікавого про життя гуцулів. Особливою гордістю музею є колекція музичних інструментів [20, с. 285].

Екскурсії проводить Наталя Гузак, донька Романа Кумлика, яка після смерті батька продовжила його музейну справу. Наталя (лікар за фахом) грає на скрипці, цимбалах, тримбі, двійниці (сопілка), окарині, зозулі, пелинці, лірі, наї та розповідає про кожен з інструментів.

Наприклад, ріг – старовинний «мобільний телефон», оскільки використовувався для передачі повідомлень на великі відстані. Трембіга – обрядовий інструмент, який застосовувався під час Коляди, похорону, весілля. У колекції є також скрипки–довбанки та прямокутна скрипка [18].

Під час екскурсії можна почути народні пісні та гуцульські співанки (невеликі куплети на різноманітну тематику).

Музей кінофільму «Тіні забутих предків» відкрито в 2000 р. у хаті Петра і Євдокії Сорюків, де в 1963 – 1964 рр. упродовж семи місяців мешкав під час зйомок знаменитий Сергій Параджанов. Режисер сам захотів жити тут. Він зізнався, що так йому вдалося краще відчувати колорит Гуцульщини, дізнатися традиції і насититися силою природи. Ось чому фільм вийшов настільки цікавим. Гостював тут також творчий колектив фільму: оператор Юрій Ілленко, художник Георгій Якутович, актори Іван Миколайчук, Лариса Кадочникова та інші [8, с. 64].

Усі гості й відвідувачі музею мають змогу переглянути фільм і ознайомитися з історією створення кінострічки. Музейна експозиція представляє речі, пов'язані з фільмом. Цікавим експонатом є весільна гуґля, у яку був одягнений головний герой Іван (Іван Миколайчук). На стінах висять світліни з фільму. У будинку–музеї є також автентичні гуцульський одяг та предмети побутового вжитку. Діють такі експозиції:

– з життя та творчості видатних людей;

– з побуту та етнографії;

– з історико–архітектурної спадщини [4, с. 61].

З ініціативи Братства ОУН–УПА Галицької районної станиці і товариства політв'язнів та репресованих Галицького району було започатковано в 1996 р. Музей ОУН–УПА і затверджено його функціонування рішенням позачергової Галицької районної сесії від 8 березня 1998 р. Ініціативну групу очолював Філарет Скасків – тодішній голова районного братства. У зв'язку зі смертю Ф. Скасківа головою оргкомітету в листопаді 1998 р. став Микола Яцків – голова районного братства ОУН–УПА. Музей розташований на центральній дорозі містечка в приміщенні, яке виділила їм дирекція Бурштинської ТЕС у Бурштинському палаці культури «Прометей». За неповних три роки тут побувало більше 3500 відвідувачів [5, с. 2].

Експозиція музею поповнювалася за сприяння районної влади, міських та сільських рад, педагогів, бібліотекарів, активістів–патріотів. Суттєвим успіхом стало відновлення і представлення на музейних стендах імен репресованих та замордованих жителів Галицького району в часи розгулу радянської влади – 1630 чоловік. У музеї розміщено макети крівок, де під час облав переховувались вояки УПА, деякі види зброї, що використовувались тоді [17].

Музей історії Галича, якому нещодавно виповнилося 50 років, знаходиться в Митрополічних палатах – пам'ятці архітектури початку XIX сторіччя, яка свого часу була літньою резиденцією митрополита Андрея Шептицького. Це найдавніший музейний заклад Галича. Ідея його формування належить славетному археологові, доктору Ярославу Пастернаку та митрополитові УГКЦ Андрею Шептицькому, який на схилі літ висловив бажання створити біля фундаменту літописного Успенського собору XII ст. музей–заповідник. Цю мрію владики УГКЦ реалізував у 1937 р. Ярослав Пастернак. Він у каплиці Св. Василя, пам'ятці архітектури XV сторіччя, зібрав найцікавіші та найоригінальніші знахідки зі своїх розкопок у Крилосі. Це був перший музей на Крилоській горі [17].

В експозиції Крилоського музею представлена історико–культурна спадщина давнього міста, археологічні та архітектурні знахідки минулого, які засвідчують, що Галич–Крилос свого часу був потужним державним та релігійним центром, столицею могутньої Галицько–Волинської держави [14, с. 18].

Експозиція музею історії Галича, яку умовно можна поділити на два періоди – долітописний і літописний, міститься у семи залах першого поверху Митрополічних палат. У перших двох екскурсанти знайомляться з раритетними експонатами долітописного Галича, тобто кам'яної та бронзової доби: лінійно–стрічкової, трипільської, шнурової, комарівської, липецької та черняхівської культур. Знаряддя праці (скребла, пластини, відбійники, різці, проколки, кістяні гачки, рогові

мотиви) свідчать про господарську діяльність людей того часу [20, с. 362].

У VI–III тисячолітті до н.е. на Прикарпатті жили носії трипільської культури, які, крім мотичного землеробства, займалися скотарством, мисливством, рибальством. Трипільці знали також гончарство та ткацтво. А обробка каменю в трипільській культурі досягла найвищого рівня. Рештки трипільських поселень на західному порубіжжі виявлені в Бовшеві, Викторіві, Комарові, Крилосі, Коростовичах, а також у смт. Більшівці Галицького району. У музеї представлені фрагменти посуду, знайдені археологами в смт. Більшівці. Серед них – кубки, миски, сферичні посудини, покришки, глечик [11].

Насичений експонатами і третій зал. Знахідки, які є тут, розповідають про те, що, починаючи з перших сторіч нової ери, територію Прикарпаття населяли східнослов'янські племена. Між Південним Бугом і Дністром жили уличі, а між Дністром і Прутом – тиверці [18].

Широко засвідчені в музеї залишки бронзо-ливарного виробництва давньоруського часу, знайдені археологами. Серед експонатів княжої доби центральне місце займає давньоруська зброя. Особливу увагу відвідувачів привертає меч невідомого князя, наконечники стріл, бойові сокири, кинджал, списи, хрести-енколпіони різних типів тощо. У центрі п'ятого залу музею міститься макет княжого Галича, який виготовили співробітники Львівського інституту «Укрзахідпроектреставрація» в 1988 р. [3].

Святиною Крилоської гори був Успенський собор. Його архітектурні деталі з фресковим розписом, капітелі з оздобою, різьблене каміння, антропоморфна маска, які нині представлені в музеї, свідчать про високий розвиток галицької архітектурної школи доби Ярослава Осмомисла. Плитки із зображенням грифонів, драконів, птахів-павичів прикрашали стіни храму. При Успенському соборі був відкритий скрипторій (майстерня для переписування книг), де в 1144 р. написано Галицьке Євангеліє, примірник якого знаходиться нині у Третьяковській галереї. Стилоси-писала, привісні печатки, гравюри вказують на високий рівень розвитку писемності у княжому Галичі.

Геральдичні знаки на денцях посудин, трикутні та прямокутні плитки з багатьох храмів Галича збагачують експозицію ще одного залу музею [17].

У колишніх Митрополичих палатах, на другому поверсі, міститься експозиція майбутнього і єдиного на теренах Галичини Музею історії церкви. Тут знаходяться рідкісні експонати церковного культу, які подарували музеєві приватні особи, а також парох с. Крилос о. Ярослав Жолоб. Експозицію розпочинає галерея портретів митрополитів і кардиналів Галицької митрополії, яку створено в 1807 р. в Львові. Власне тоді й почалося будівництво Митрополичих палат. Під час розкопок поблизу літньої резиденції галицьких митрополитів львівські археологи віднайшли фрагмент хреста, на якому є цікавий орнамент, а з внутрішнього боку – ініціали першого єпископа

Косьми (Кузьми), який правив у Галичі за часів князювання Ярослава Осмомисла [17].

Дуже цікаві експонати та ікони передав до музею колекціонер зі Снятина Богдан Човган. Серед них – медалик-підвіска «Діва Марія з Ісусом» XIX ст., фрагменти іконостасу, дерев'яна патериця XVIII ст., а також три ікони Ісуса Христа та ікона Богородиці Одигітрії.

Єпископ Коломийсько-Чернівецький владика Микола Сімкайло подарував майбутньому Музеєві історії церкви ікони святих Володимира Великого, Варвари та Параскевії, намальовані на дошці, а також ікону святого Миколая, що зображена на склі. Серед подарунків владика – дерев'яний кивот і хрест із розп'яттям, датовані XVIII ст., та особисті речі покійного владика Павла Василика – фелон, мітра, ковпак, коштур, дерев'яний хрест, світлиця [3].

Серед експонатів музею – Львівське Євангеліє, яке видрукувало ставропігійське братство в 1670 р. Цей друкований раритет – у доброму стані. Збереглися усі сторінки, а також чеканка на обкладинці. Чимало експонатів передав музею о. Святослав Кияк. Це речі покійного батька Романа Кияка. Вони репрезентують той період, коли УГКЦ була в підпіллі. Серед них – рукомишниця, два дискоси та ложечка для Святого Причастя, дарохранильниця, медалик Пресвятої Богородиці тощо [14, с. 18].

Багато речей подарував отець Олег Каськів. Це, зокрема, книги з бібліотеки Андрея Шептицького, дві ікони «Вседержитель», датовані 1882 р. Крім цього, ікони «Різдво Христове», «Успіння Богородиці», «Одигітрія», а також фрагменти ікон шести Апостолів з іконостасу церкви села Межигірці (XVIII ст.) [9, с. 230].

Та, мабуть, найбільшим раритетом майбутнього Музею історії церкви є жезл митрополита Андрея Шептицького, яким свого часу користувалися владика Павло Василик та Софрон Мудрий [4, с. 62].

На початку серпня 2011 року в місті Коломия відчинила свої двері «Весела оселя» Миколи Савчука. Це перший і наразі єдиний центр гумору в Україні, який створив відомий письменник-гуморист, заслужений артист України, гуморознавець Микола Савчук. Велика заслуга в жартівливому оформленні центру належить коломийському карикатуристові Ігореві Бежуку [20, с. 380].

Центр гумору «Весела оселя» має за мету вивчати і популяризувати сміхову культуру (гумор, сатиру, карикатуру, клоунаду, комедію тощо). Ініціатор цього культурологічного проекту планує організовувати форуми й семінари гумористів та карикатуристів, літні школи юних гумористів, виставки, камерні сміхові фестивалі та інші цікаві заходи. Водночас передбачені довідкові видання про сміхову культуру народів світу, альбоми карикатур, жартівливі листівки тощо.

Центр гумору «Весела оселя» складається з чинної експозиції на зразок невеличкого музею; бібліотеки; фоно й відеотеки; архіву й фонду [20, с. 155].

Чинна експозиція репрезентує широкий спектр українського і почасти світового гумору, сатири, комедії й карикатури: книжкові й періодичні видання, фотографії, листівки, сувеніри, плакати, значки, скульптурні роботи. Організатор і власник «Веселі оселі» використав авторські гасла й афоризми, ідеї й строфи. У «Зеленій будці» вміщено шаржі українських карикатуристів на відомих світових політичних діячів, а також філокартичну колекцію з різних країн.

У «Веселій оселі» передбачено дзеркало сміху та аудіовізуальна техніка (телевізор, музичний центр), завдяки якій можна буде побачити зразки світового комедійного кіно, послухати унікальні записи українських гумористів, жартівливі пісні й галицькі шлягери [18].

Отже, такий вид музею, який створений у Коломийському районі, сьогодні є єдиним в Україні. На нашу думку, саме такого виду музеї є особливо цікавими для відвідувачів та населення краю.

Ідея створення Природничого музею в Галичі зародилася в 1998 р. під час святкування 1100-річчя першої письмової згадки про це давнє місто. Упродовж 1998 – 2003 рр. формувались природничі фонди в Національному заповіднику «Давній Галич», а в 2004 р., під час святкування десятиріччя заповідника, у музеї «Історії давнього Галича» було відкрито експозицію «Природа Землі Галицької». Вона представляла типи природних комплексів у вигляді 4 закритих і одної великої відкритої діорам з 199 експонатами (187 видів тварин) і займала площу 48 м² [3].

У 2006 р. музей переміщені до головної садиби Галицького національного природного парку. Сьогодні експозиція представлена у трьох залах загальною площею 80 м².

Щоб потрапити у музей? необхідно пройти під аркою, яка символізує ворота у «Храм Природи» і є копією природної арки гіпсового походження, що в урочищі Замок, поблизу с. Поділля. Галицький національний природний парк складається з мініатюр з своїми унікальними та типовими природними комплексами.

Екскурсанти знайомляться з історією виникнення природно-заповідної справи краю та створенням у 2004 р. Галицького національного природного парку [18].

Перша зала присвячена степам, які в Івано-Франківській області є рідкісними екосистемами, поширеними лише на її сході. Увагу привертає діорама урочища Камінь, що на околиці с. Межигірці, майстерно виконані опудала степових птахів і ссавців, фотографії та гербарії степових рослин. Тут також розміщена палеонтологічна й мінералогічна колекції. Діорама урочища «Пом'ярки» презентує композицію з бурого ведмеда і лісового kota, яких здобули наприкінці ХХ ст. [18].

Екскурсія переходить зі степової зали в ентомологічну галерею. Тут чотири великі вітрини з комахами. Перша – із різноманітними барвистими метеликами, а ще величезна колекція жуків.

Особливою гордістю колекції є дибка степова, яку ввіймали в 2008 р. в урочищі Касова гора (околиці м. Бурштин) – вперше після того, як польські вчені бачили її там ще десь на початку ХХ ст.

Наступною є зала водно-болотних екосистем. Тут відвідувачі музею знайомляться з багатою фауною та флорою другої за величиною в Україні річки Дністер, Бурштинського водосховища, риборозплідних ставків, численних стариць. Належне сприйняття викликає у глядачів діорама з видом на Дністер, велика колекція опудал водних і болотних птахів, а також їх гнізда з кладками яєць [2, с. 56].

Найбільшою родзинкою музею є відтворена у трьох діорамах лісова екосистема. Тут стоїть величезний старий дуб з багатьма дуплами – багатоповерхове помешкання лісових звірів (білок, сонь, куниця, кажанів); птахів (сов, дятлів); комах (диких бджіл, жуків). Юні натуралісти ще раз переконуються в тому, що нічого зайвого в живій природі немає, і про це треба пам'ятати [6, с. 421].

Одна з діорам відтворює літній ліс із косулями та борсуками, різноманітним птаством, співом яких насолоджуються екскурсанти з вмонтованих гучномовців. Інша діорама з велетенським диким кабаном та малим підсвинком, птахами (зимняком, омелюхом, великим підсоколикком) у всій красі розкриває зимовий пейзаж в урочищі Вербівці. Оглядаючи діораму, в якій відтворено лисицю зі своїм виводком, відвідувачі музею мають змогу подискутувати про корисність чи шкідливість таких лісових звірів, як лисиці, вовки, борсуки, куниця та ін. [20, с. 345].

Особливістю музею є те, що деякі з представлених експонатів були зібрані ще при житті графа Володимира Дідушицького, тобто окремі з ним мають уже по півтора століття.

Музей «Природа Землі Галицької» розташований у зручному місці – на шляху туристичного маршруту «Кринос» (колишня столиця Галицько-Волинського князівства) – «Старостинський замок» – «Центр Галича» і приваблює як місцевих жителів, так і гостей міста. Він є потужною науковою базою для студентів вищих навчальних закладів природничого спрямування та учнів шкіл району [18].

Відвідувачі музею мають можливість зрозуміти необхідність берегти природу, ошадливо використовувати її ресурси. Тут кожен відчуває, що старий підхід у ставленні до природи, який передбачає якомога більше скористатися з неї, веде до знищення безцінних природних багатств, а це загрожує не тільки природі, а й самому існуванню людства. Вихід один – жити в гармонії з природою.

Таким чином, у період становлення незалежності України було розроблено і затверджено типологію і класифікацію музеїв нашої держави. Найбільш розповсюдженими є музеї першого типу – науково-освітні. Саме до такого типу музейних споруд належить більша частина музейно-туристичного комплексу Івано-Франківської області. Найвідоміші музеї цієї групи – це Івано-Франківський краєзнавчий

музей, музей «Героїв Дніпра», музей «Освіти Прикарпаття», музей історії Галича, музей історії міста Болехова тощо. Науково-освітні музеї – найбільш популярні, оскільки призначені для широкого кола користувачів. Послугами цих закладів можуть користуватися як науковці, так і громадяни, і туристи нашої області та міста.

Список використаних джерел

1. Арсенич, П., 1993. 'З історії музеїв Галичини', *Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею*, Вип.1, с.3.
2. Василенко, А.О., 1974. 'Літопис історії становлення і розвитку народних музеїв України', К.: *Наукова думка*, 135 с.
3. 'Віртуальний тур музеєм'. [online] Доступно: stanislav.in.ua – Назва з екрана.
4. Вол, Б., Марискевич, Т., 2004. 'Історичне краєзнавство в музеях західних областей України: стан і тенденції', *Краєзнавець Прикарпаття*, №3, с.60–62.
5. Гавдяк, М., 1938. 'Із наших обласних музеїв', *Наша Батьківщина*, №4, с.2–3.
6. 'Географічна енциклопедія України: У 3 т.', 1993, К.: *Українська енциклопедія імені М. П. Бажана*, 536 с.
7. Грабовецький, В., 1962. 'Народні музеї Львівщини', Л.: *Книжно-журнальне видавництво*, с.26–35.
8. Данилюк, А.Г., 2004. 'Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво', Л.: *Українські технології*, 168 с.
9. Данилюк, А.Г., Рибак, В.Я., 1988. 'Музей народної архітектури та побуту у Львові', Л.: *Каменяр*, 245 с.
10. Данилюк, А., 2003. 'З глини, дерева і соломи. Пам'ятки народної архітектури Західного Поділля', Тернопіль: *Навчальна книга «Богдан»*, 96 с.
11. 'Івано-Франківський обласний художній музей'. [online] Доступно: museum.if.ua («Музейне коло Прикарпаття»).
12. 'Івано-Франківський художній музей'. [online] Доступно: www.history.lv-fr.net («Історичне Прикарпаття»).
13. Куриляк, О., 2001. 'Івано-Франківський краєзнавчий музей. Історія створення', *Станіславські ратуші: збірник статей / упоряд. І. Бондарев*, Івано-Франківськ, с.99–111.
14. Луцький, Я., 1999. 'Історія туризму на Прикарпатті', *Науково-методичний вісник. Джерела*, №3 (19) (липень–вересень), с.15–18.
15. Мороз, В., 1999. 'Використання елементів українознавства та шкільного музею «Етнографія і побут с. Саджава» у навчально-виховному процесі', *Джерела. Науково-методичний вісник*, №3 (19) липень – вересень, с.34–38.
16. 'Музей «Героїв Дніпра»'. [online] Доступно: http://news.if.ua/news/5688.html
17. 'Музей історії давнього Галича'. [online] Доступно: http://davniyhalych.com.ua/muzei/muzei-istorii-galicha/item/78-muzei-istorii-galicha – Назва з екрана.
18. 'Музей Прикарпаття'. [online] Доступно: http://museum.if.ua/museums/r2/3.html – Назва з екрана.
19. Равикович, Д.А., 1987. 'Социальные функции и типология музеев', *Музееведение. Вопросы теории и методики*, М., №6, с.35–43.
20. 'Старожитності Гуцульщини. Джерела з етнічної історії населення Українських Карпат: Каталог пам'яток історії та культури: у 2-х т.', 2011, Т.2: Томенчук Б. *Городища, замки, осередки солевидобутку, давні транскарпатські шляхи* / Б. Томенчук, М. Кугутяк, П. Сіреджук та ін., Івано-Франківськ: *Манускрипт-Львів*, 267 с.

References

1. Arsenych, P., 1993. 'Z istorii muzei'v Galychyny (From the history of Galicia museums)', *Naukovi zapysky Ivano-Frankivs'kogo krajeznavchogo muzeju*, Vyp.1, s.3.
2. Vasylenko, A.O., 1974. 'Litopys istorii' stanovlennja i rozvytku narodnyh muzei'v Ukrai'ny (Chronicle of the history of the formation and development of national museums of Ukraine)', K.: *Naukova dumka*, 135 s.
3. 'Virtual'nyj tur muzejem (Virtual tour of the museum)'. [online] Dostupno: stanislav.in.ua – Nazva z ekrana.

4. Vol, B., Maryskevych, T., 2004. 'Istorychne krajeznavstvo v muzejah zahidnyh oblastej Ukrai'ny: stan i tendencii' (Historical local studies in museums of western regions of Ukraine: state and trends)', *Krajeznavec' Prykarpattja*, №3, s.60–62.
5. Gavdjak, M., 1938. 'Iz nashyh oblasnyh muzei'v (From our regional museums)', *Nasha Bat'kivshhyna*, №4, s.2–3.
6. 'Geografichna encyklopedija Ukrai'ny: U 3 t. (Geographic Encyclopedya of Ukraine: 3 t.)', 1993, K.: *Ukrai'ns'ka encyklopedija imeni M. P. Bazhana*, 536 s.
7. Grabovec'kyj, V., 1962. 'Narodni muzei' L'vivshhyny (People's museums of Lviv region)', L.: *Knyzhno-zhurnal'ne vydavnyctvo*, s.26–35.
8. Danyljuk, A.G., 2004. 'Narodna arhitektura Bojkivshhyny. Zhytlove budivnyctvo (Folk architecture of the Boykivshchyna. Housing)', L.: *Ukrai'ns'ki tehnologii*, 168 s.
9. Danyljuk, A.G., Rybak, V.Ja., 1988. 'Muzej narodnoi' arhitektury ta pobutu u L'vovi (Museum of Folk Architecture and Life in Lviv)', L.: *Kamenjar*, 245 s.
10. Danyljuk, A., 2003. 'Z glyny, dereva i solomy. Pam'jatky narodnoi' arhitektury Zahidnogo Podillja (Of clay, wood and straw. Monuments of folk architecture of West Podillya)', Ternopil': *Navchal'na knyga «Bogdan»*, 96 s.
11. 'Ivano-Frankivs'kyj oblasnyj hudozhnij muzej (Ivano-Frankivsk Regional Art Museum)'. [online] Dostupno: museum.if.ua («Muzejne kolo Prykarpattja»).
12. 'Ivano-Frankivs'kyj hudozhnij muzej (Ivano-Frankivsk Art Museum)'. [online] Dostupno: www.history.lv-fr.net («Istorychne Prykarpattja»).
13. Kuryljak, O., 2001. 'Ivano-Frankivs'kyj krajeznavchij muzej. Istorija stvorennja (Ivano-Frankivsk Regional History Museum. History of creation)', *Stanislavs'ki ratushi: zbirnyk statej / uporjad. I. Bondarev*, Ivano-Frankivs'k, s.99–111.
14. Luc'kyj, Ja., 1999. 'Istorija turyzmu na Prykarpatti (History of tourism in the Carpathian region)', *Naukovo-metodychnyj visnyk. Dzherela*, №3 (19) (lypen'–veresen'), s.15–18.
15. Moroz, V., 1999. 'Vykorystannja elementiv ukrai'noznavstva ta shkil'nogo muzeju «Etnografija i pobut s. Sadzhava» u navchal'no-vihovnomu procesi (Using elements of Ukrainian studies and the school museum «Ethnography and Life of the Village of Sajjava» in the educational process)', *Dzherela. Naukovo-metodychnyj visnyk*, №3 (19) lypen' – veresen', s.34–38.
16. 'Muzej «Geroi'v Dnipra» (Museum of Heroes of the Dnieper)'. [online] Dostupno: http://news.if.ua/news/5688.html
17. 'Muzej istorii' davn'ogo Galycha (Museum of the History of Ancient Galich)'. [online] Dostupno: http://davniyhalych.com.ua/muzei/muzei-istorii-galicha/item/78-muzei-istorii-galicha – Nazva z ekrana.
18. 'Muzei' Prykarpattja (Museums of Prykarpattya)'. [online] Dostupno: http://museum.if.ua/museums/r2/3.html – Nazva z ekrana.
19. Ravikovich, D.A., 1987. 'Social'nye funkcii i tipologija muzeev (Social functions and typology of museums)', *Muzeevedenie. Voprosy teorii i metodiki*, M., №6, s.35–43.
20. 'Starozhytnosti Gucul'shhyny. Dzherela z etnichnoi' istorii' naselennja Ukrai'ns'kyh Karpat: Katalog pam'jatok istorii' ta kul'tury: u 2-h t. (Antiquities of Hutsulshchyna. Sources of ethnic history of the Ukrainian Carpathians: Catalog of historical and cultural monuments: in 2 t.)', 2011, T.2: Tomenchuk B. *Gorodys'ha, zamky, oseredky solevydobutku, davni transkarpats'ki shljahy* / B. Tomenchuk, M. Kugutjak, P. Siredzhuk ta in., Ivano-Frankivs'k: *Manuskrypt-L'viv*, 267 s.

* * *